

MODULE 4

De 19e eeuwse literatuur
L.P. Boon & andere literatoren

Overzicht inhoud :

- A. Nederlandse Literatuur
Zoek oefening : individueel of groeps werk

- B. Fragmenten
Zoek oefeningen

A: Nederlandse Literatuur

Doelstelling:

via literatuur de leerlingen laten kennis maken met het sociaal-politiek- maatschappelijke tijdsbeeld van de 19^e eeuw. De leerlingen confronteren met tijdgenoten-schrijvers uit de 19^e eeuw en met literatoren die in de 20^e eeuw het belang van de 19^e eeuwse problematiek in hun werk tot leven laten komen

a.

b.

c.

d.

e.

Behandelde fragmenten

19e eeuw: Hendrik Conscience (1812 - 1883), De Loteling – romanfragment (foto b)

19de-20ste eeuw : Hector Plancquaert (1863 - 1953), Jan Vleminx (foto c)
Cyriel Buysse (1859- 1932), Het Gezin Van Paemel – toneelfragment (foto a)

20ste eeuw: Louis Paul Boon (1912- 1979), De Kapellekensbaan – romanfragment (foto d)
Pieter Daens – romanfragment Piet Van Aken (1920 – 1984), Klinkaart – romanfragment (foto e)

Opdrachten leerlingen met antwoorden voor de leerkracht

Zoek oefening: individuele taak of groepstaak

Deze inleidende oefening is een zoek oefening met een puzzelkarakter: bedoeling is leerlingen vertrouwd te maken met auteurs en hun werk. Encyclopedisch in de beginfase, na lectuur met meer diepgang.

Ga na welke Vlaamse schrijver(s) uitsluitend in de 19^e eeuw geleefd heeft (hebben).

Hendrik Conscience (1812- 1883), De Loteling – romanfragment

Welke schrijvers leefden in de 20ste eeuw?

Louis Paul Boon (1912- 1979), De Kapellekensbaan - romanfragment Pieter Daens – romanfragment P. Van Aken (1920 – 1984), Klinkaart - romanfragment

Welke schrijvers leefden zowel in 19^e als in de 20^e eeuw?

Hector Plancquaert (1863-1953), Jan Vleminx
Cyriel Buysse (1859- 1932), Het Gezin Van Paemel –toneelfragment
Stijn Streuvels (1871- 1969), Het leven en de dood in den ast
Reimond Stijns (1850 – 1905), Hard labeur

Gustaaf Vermeersch (1877 – 1924), Klosjes, klosjes
Lode Zielens (1901 – 1944), Moeder waarom leven wij?

Verbind elke titel met de schrijver ervan. Zie 3.

Kan je bepalen - op basis van inhoud, taal, stijl, spelling... - welk fragment bij de juiste auteur en titel hoort? Belangrijk is hier de leerlingen de tekst diagonaal te laten lezen. De uitdaging is zo snel mogelijk fragment - titel en auteur aan elkaar te binden! Dit vormt een eerste korte kennismaking.

Wie is wie? Plak foto bij naam!

B: Fragmenten

Fragment 1:

PIETER DAENS

1885 – Ik bezocht deze in puin vallende buurten, met hun schilderachtige namen als Dén Heten Oven, De Duivenkeet, De Kat, de Root van 38. Het waren enge stegen en benauwde koertjes – of binnenplaatsjes – waar bergen weggrottende vuilnis aan de ingang lagen opgestapeld. Er hing een geur van wegvallende kalk, van salpeter en ajuinsaus. ... de geur van honger en tekort. De bewoners der Hoge Vesten leefden in dat ene hokje voor het hele gezin, met niet eens een koertje achter het huis, met slechts een enkele waterpomp en twee privaatjes voor de hele buurt. Het waren trouwens geen privaatjes, zij bevonden zich gewoon op straat en zonder afschermend deurtje. Meer dan vierhonderd mensen woonden daar opeengestapeld, zonder voldoende licht en lucht en midden verpestende vuilnissen. Bij de volkstelling van 1870 zag ik, dat 1039 gezinnen op net dezelfde wijze hokten. En tien jaar later, met de volkstelling van 1880, konik vergelijken: de bewoners ervan waren met een drie duizendtal gestegen, maar hokten nog steeds in datzelfde aantal krotten.

LOUIS PAUL BOON

Fragment 2:

DE LOTELING

Op zekere dag dat ik, in volle eenzaamheid, over de heide dwaalde en in mijn binnenste de dichterlijke indrukken der stille natuur verzaamelde, ontstond er een onweer op de westerkimme. Het is iets wonderbaars, dikwijls iets ontzaglijke, in de hete zomer op een vlakte te zijn wanneer tegen de onbegrensde hemel de bliksemzwangere dampen langzaam tot orkaanwolken samenronnen. Men zou zeggen dat een doodse angst de natuur plotseling komt bevangen; de zon verbleekt en schijnt met flauwe schemer; de lucht wordt stikkend en verengt de borst des mensen; de dieren vluchten en verduiken zich met benauwdheid; de bijen schieten als pijlen door de ruimte om hunne korven te bereiken; het loof der bomen rust, de wind houdt zijn adem op, de kleine kruiden sluiten hun bloemkelken en bladen toe; in de ontzaglijkste stilte wacht alles... Een onbeschrijfelijk zo gevoel van angst en van eerbied beklemt het hart des dichters; en te midden der algemene vrees, juicht hij in zijn ziel, omdat het hem gegeven wordt, het schrikkelijk natuurwonder in zijn volle majesteit te aanschouwen! Maar welhaast beginnen de wolken zwoegend door elkander te drijven; wat uren lang ginder in stilte hangen bleef, komt nu in woeste vaart aangestormd; de orkaan loeit en brult, als werd hij door Godshand met machtige slagen voortgezweept; hij ontrukte de mastenbossen een geheimzinnig gehuil der pijn, hij doet wolken zand en bladeren als draaikolken in de hoogte stijgen, breekt en ontwortelt het eenzame geboomte. Dan eerst komt de donder met zijn machtige stem al de geruchten overheersen. De bliksem schiet zijn vlamme schichten door het ruim: de heide schijnt te branden, de vurige slangen doorwoelen haar schoot. Stromen water storten op de aarde; en op het geloei des orkaans volgt het eentonig droef gekletter van de vallen de regen... Die dag was mijn ziel op dichterlijke gewaarwordingen gestemd; ik had met bijzondere wellust het groots toneel van de

koortsige natuurarbeid aanschouwd, totdat de eerste bliksemstralen mij deden begrijpen dat ik doen moest wat al het levende reeds had gedaan: een schuilplaats zoeken en mij met ootmoed verbergen voor Gods wonderen.

Niet verre van de plaats waar ik mij bevond, stond een hoeve, wel eenzaam, op de heide, doch, als een oasis in de woestijn, omringd met groene velden en fris geboomte. Nauwelijks had de regen begonnen als een tweede zondvloed uit de hemel te storten, toen ik de deur der hoeve binnentrad en oorlof vroeg om onder haar dak te schuilen. Ik vond er iedereen in de grootste stilte rond een gewijde kaars biddend. De pachter alleen liet zich door mijn komst storen en wees mij, met vriendelijke glimlach, een stoel, waarna hij weder het hoofd boog en de handen samen vouwde. Ik weet niet, maar ofschoon het onweder mij, als een nuttig natuurverschijnsel, de geheimzinnige schrik niet inboezemde die deze lieden beven deed, het was zo schoon, zo indrukwekkend en zo hemels, het stille gebed van het huisgezin, dat een onweerstaanbaar gevoel mij dwong om deel te nemen in de gemeenschap dezer mensen met de God wiens stemme daarboven zo ontzaglijk door het ruim galmde. Met ontdekt hoofd voegde ik insgelijks de handen te samen, en ik bad. Het deed mijn ziel zo goed, de kinderlijke opwelling mijns harten daar terug te vinden, alsof de adem der onttoverende wereld mij nimmer had geraakt!

Evenwel, nadat een twintigtal bliksemschichten de kamer in gloed hadden gezet; nadat de lieden der hoeve even dikwijls het teken des Kruis gemaakt hadden, dreef het onweder voorbij en verzwakte merkbaar. De bewoners der hoeve staakten echter hun gebed nog niet, en gaven mij de tijd om, ongemerkt, iedereen met die aandacht te bezien welke elk naspeurend mens en bovenal elk schrijver eigen is.

Er was een oude grootvader, die voorwaar wel negentig jaar of nog meer moest bereikt hebben; want hoofd en handen beefden hem gedurig, als had hij de koorts. Nevens hem zaten twee insgelijks bejaarde vrouwen; wat verder een struise man, wiens één oog, zonder leven als een witte bal, onder de zwarte wenkbrauw draaide, terwijl zijn ander oog van moed en levenslust fonkelde. Aan zijn zijde zat een frisse vrouw met een kind op de schoot, en bij haar nog een jongske en een meisje van zeven of acht jaar. Gans aan het einde der tafel bevond zich een schone jongeling, met hooggekleurd aangezicht en zoete ogen.

Op een teken van de man met één oog, maakten allen een Kruis en stonden op. De grootvader ging met wankelende stappen in de hoek van de haard zitten. De andere huisgenoten spraken allen tot mij, om mij hunne woning tot schuilplaats aan te bieden, dewijl het zeer sterk bleef regenen.

Na een korte wijl was ik reeds met deze goede mensen gemeenzaam, en ik koutte met hen als een lang gekende vriend. Des namiddags nuttigde ik met hen het voedzame roggebrood en dronk de koffie der gastvrijheid.

En, alzo ik voor alsdan niets beters te doen had dan te luisteren naar de aardige dingen, die de man met één oog en zijn vrouw mij vertelden, was het eerst des anderendaags 's morgens dat ik de hoeve verliet. Wat ik u in deze geschiedenis verhaald heb, lieve lezer, vernam ik die avond op de eenzame hoeve, die eertijds slechts uit twee lemen hutten bestond, doch nu een schone boerderij met vier koeien en twee paarden geworden is. Jan Braem en Trien, zijn goede echtgenote, werken gelijk zij het hebben beloofd. En God heeft hun liefde gezegend: drie kinderen darte len rond hen en strelen hun dagelijks het zweet van het voorhoofd. Allen leven nog; de grootvader, alhoewel met de ene voet reeds in het graf, rookt nog zijn pijpke bij de koeketel; de beide moeders verheugen zich in het geluk hunner kinderen en werken nog mede om het vee te verzorgen en de huisarbeid te verrichten. Pauw, de schone jongeling, bezorgt de paarden en ploegt en oogst voor zijn broeder; maar te naaste jaar, met Pasen, gaat hij trouwen met de jongste zuster der klompenmaakster Kaat!...

Elke avond bidt het ganse huisgezin voor de oude dokter; want hij is het die, door zijn edelmoedige bescherming, de lemen hutten tot een welvarende pachthoeve heeft herschapen. Zo geve God de weldoenden en de dankbaren een lang en gelukkig leven op deze aarde.

HENDRIK CONSCIENCE

Fragment 3:
JAN VLEMINX

Zeker, zeker, vrouw Utenhove. Welnu, 't is daarover dat Meneer de Pastoor u wil spreken. Hij wil volstrekt dat uw man lid wordt van den kerkeraad.

Vrouw Utenhove zei dat men haar man te veel eer aandeed ; wat kende hij ten andere van de

kerkelijke zaken, etc. juist alsof die onwetendheid reeds geen groote reden was om er deel van uit te maken. Hij mag niet weigeren, meende Van Boschvoorde. Ge zult Meneer den Pastoor verdriet aandoen als ge 't niet aanvaardt, meer nog, hij zal erg misnoegd zijn. In den kerkeraad moeten er vooral deftige menschen zijn en ge weet ook wat we soms al tegenkomen niet de leden van onzen kerkeraad. Ge weet wat voor een gepraat er verleden jaar geweest is nopens den boer van 't Leeg hof en de bazin uit den Vos. Ja, meende vrouw Utenhove, dat was toch nogal erg voor een getrouwd man met kinderen! En 't bijzonderste lid van den kerkeraad, voegde Van Boschvoorde er bij.

't Is waar ook, Meneer den onderpastoor, 't is waar ook. 'k Had nog zoo ver niet gedacht. Ge ziet van hier wat schandaal. De liberale gazetten van Aalst en Ninove hebben er meer dan eens een steek op gegeven. Ook staat het besluit van Meneer den Pastoor vast: niemand meer in den kerkeraad of hij moet van onberispelijk gedrag zijn. Ge moogt er zeker van zijn, als uw man weigert, zult ge Meneer de Pastoor veel verdriet aandoen. Nu, als Meneer de Pastoor dat absoluut wil en het ook uw meening is, meneer den onderpastoor, zal ik mijn best doen ons het mijn man te doen aanvaarden. Zeker is 't mijn meening, zeker is 't mijn meening. De heem van 't dorp hebben lang genoeg gedaan of ze uw familie niet kenden. Ge moet het aanvaarden; ge moogt zoo nederig niet blijven; ge zijt hier ook iets op de gemeente en veel. En hebt ge nog niet veel gezag bij sommige rijke burgers, ge hebt er elders, ge hebt er bij ons en veel, zeer veel, vrouw Utenhove, dat mag ik u verzekeren; en (Van Boschvoorde glimlachte, bewoog het hoofd beteekenisvol op en neer en steunde op ieder woord) wij kunnen ook nog wat voor onze vrienden, madame Utenhove. En Van Boschvoorde dronk zijn glas tot op den bodem uit.

'k Geloof het wel, meneer den onderpastoor, bevestigde vrouw Utenhove, het glas wederom volschenkend, 'k geloof het wel; Meneer de Pastoor en gij kunt met een woord meer dan al de heeren van 't dorp met al hun geld en goed. Van Boschvoorde knikte weer glimlachend en met den wijsvinger herhaalde malen op de tafel kloppend, zei hij met halve stem: Zoo is 't, madame, zoo is het. 't Is naar ons dat 't volk luistert. Hij nam een lucifer hem door vrouw Utenhove aangeboden, stak zijn pijp aan die hij had laten uitgaan en dreef gansche wolken rook ten hemel. Dat is maar redelijk ook, mijnheer den onderpastoor, gij zijt onze geestelijke overheid. Zeker, kind, zeker; wij zijn door God aangesteld om 't volk te leiden, maar er zijn er, helaas, zoovelen die het vergeten. 't Zijn niet allen brave menschen, zooals gij en mijnheer Utenhove. Toen hij dit zei dacht de onderpastoor vooral aan Jan Vleminx en hij begon in zijn geest te zoeken hoe hij 't gesprek op zijn tegenstrever of liever op zijn vijand zou afleiden. Ja, Meneer den onderpastoor, er is tegenwoordig zooveel slecht volk. Ze eerbiedigen noch kerk noch priester. 't Is een droeve waarheid, madame; 't is droef, 't is droef, sprak Van Boschvoorde langzaam en als in gedachten verslonden.

Doch op onze gemeente gaat het toch nog wel, nietwaar, Meneer den onderpastoor? We mogen hier nog niet veel klagen. Ja, kind, 't is misschien wel waar voor 't oogenblik, maar 't staat niet op beteren en Van Boschvoorde was al met eens ernstig en scheen zelfs iets of wat treurig. Maar Meneer den onderpastoor, 't verslecht hier toch zoo zeer niet? Vroeg vrouw Utenhove met zekeren angst. Van Boschvoorde knikte zeer bedenkelijk met het hoofd en zweeg. Zouden er hier ook al socialisten zijn? vroeg vrouw Utenhove half verschrikt. Het woord 'socialist' is op het platteland bij veel menschen de hoogste uitdrukking van vijand van kerk en godsdienst. Weinig, nu nog zeer weinig, zei Van Boschvoorde diep peinzend. Hij voelde dat hij 't gesprek regelrecht op Jan Vleminx ging kunnen doen uitkomen zonder dat het den schijn had op hem geleid te hebben. Doch er zijn hier anderen die den weg voorbereiden voor de socialisten, en dezen zijn de gevaarlijkste.

Zouden er hier zulke slechte menschen zijn, mijnheer de onderpastoor?

Slecht, slecht, 't is misschien nog geen eigenlijke boosheid; 't is voor 't oogenblik misschien maar onervarenheid of dwaze hoogmoed. Is het onbescheiden u te vragen wie dat mag zijn? Hebt ge nog niet van de christen democraten hooren spreken? vroeg de onderpastoor, vrouw Utenhove vlak in de oogen ziende. Van hooren spreken, ja; Pier, onze koewachter zit daar nu en dan van te razen, van Pastoor Deens en «Klokke Roetend,» doch ik weet niet wat voor volk dat is. We lachen dikwijls met Pier's spreuken; hoe noemt hij dat nu?.. Ja, meeting geven, 't is waar. Ik weet niet wat hij dan al raast van pensioenen, Jachtwet en allerlei zonderlinge dingen. Soms kan niemand vatten wat hij met al zijn groote woorden zeggen wil, doch soms ook slaat hij zoo den nagel op den kop, dat 't volk en wij zelf moeten schateren van lachen. De onderpastoor keek zeer ernstig en als vol onrust en met het hoofd bedenkelijk knikkend zei hij herhaalde malen: En Pier doet dat, vrouw Utenhove, Pier doet dat? Is er daar misschien kwaad in gelegen, Meneer den onderpastoor? vroeg vrouw Utenhove eenigszins verlegen. Luister, vrouw Utenhove, hernam de onderpastoor langzaam en op ieder woord een weinig drukkend om er meer gewicht aan te geven -: dat volk dat den weg voorbereidt aan 't goddeloos en revolutionair socialisme, dat zijn juist die christen democraten. Zoodan! Ja en wees zeker, uw koewachter is reeds een demokraat ofwel hij moet ten minste reeds naar hun vergaderingen zijn geweest en dan zal het niet lang meer duren eer hij den slechten weg voor goed inslaat.

Wel, wel, is dat zulk slecht volk ? 'k Had daar geen erg in omdat hij daartusschen altijd een priester noemde.

Ja, maar hij zei er zeker niet bij dat die priester handelt tegen 't bevel van zijn bisschop ?

Tegen den bisschop ! riep vrouw Utenhove.

Ja, ja, 't is droef maar 't is zoo. De democraten en hun hoofdman handelen geheel en gansch in opstand tegen de geestelijke overheid.

Hoe is 't mogelijk, en dat voor christene menschen ? sprak vrouw Utenhove, die zich zoo een schelmstuk moeilijk kon voorstellen. En zijn er hier op Volxem ook zulke menschen ? Er zijn er reeds verschillen de, vrouw Utenhove. Zij jagen in 't geniep het volk op tegen de katholieke partij onder het voorwendsel de rechten en de belangen van de arme menschen te verdedigen. Ze hebben hier zelfs reeds een kapitein.

Een kapitein ? riep vrouw Utenhove bij wie dat woord de gedachte aan roovers en booze menschen deed ontstaan.

Ja zeker, gisteren heeft hij reeds 't woord gevoerd op een meeting of om u te spreken dat gij het verstaat, op een prekatie te Houtem.

Houden de democraten prekatie ?

Zeker, juist gelijk de ketters in de zestiende eeuw. Deze zijn ookzoo begonnen. Hij viel er zoo 't schijnt, erg op de katholieken uit en is zelfs nogal oneerbiedig geweest jegens ons!

Jegens de priesters ? hernam vrouw Utenhove. 'k Wist niet dat er op onze gemeente toch zulk slecht volk was.

Ja, op ons, ging Van Boschvoorde immer op ernstigen en eenigszins treurigen toon voort. Nog meer: hij heeft hier gisteren een plaats gezocht en gevonden en binnen de veertien dagen komen de democraten onder zijn geleide, met dien priester in opstand tegen zijn bisschop, hier op de gemeente meeting geven, prekatie houden.

O, o, o, Meneer den onderpastoor toch ; is er hier zulk slecht volk ? Maar wie mag dat zijn?

Ja, ja, sprak Van Boschvoorde, zonder te antwoorden ; onze gemeente die vroeger altijd zoo braaf en rustig was!

En hij liet ontmoedigd de handen op de knieën vallen.

Zie 'k zou toch willen weten wie die kerel is, die zoo tegen zijn geestelijke overheid durft opstaan !

Moest hij hier komen, 'k smeed hem rechtstreeks van mijn hof.

Ge zoudt het nooit raden, vrouw Utenhove.

Zoodan? sprak vrouw Utenhove, die uiterst nieuwsgierig werd. Nu zat vrouw Utenhove waarlijk op de pijn bank. Ze voelde dat wat de onderpastoor wist, iets gansch bijzonders, buitengewoons moest zijn.

O, kon ze dat weten ! 't Beste was, dacht ze, eenige namen te noemen, de onderpastoor zou toch eindelijk spreken. Na eenige sekonden nagedacht te hebben zei vrouw Utenhove :

Als ik wel overdenk kan er maar een zijn die slecht genoeg is om zooiets te doen en dat is Emiel Vande Wette, de veekoopman, dat is een slechte kerel. Als hij zat is zou men schudden en beven hem te hooren vloeken. De onderpastoor schudde het hoofd. Neen, neen, zegde hij ; 't is erger.

Erger, erger ; misschien... Beproof niet te raden wie het is, madame, onmogelijk. 'k Zal het u zeggen. De persoon, die hier 't kwaad gaat stoken op onze gemeente, hier de slechte menschen gaat binnenbrengen is niemand anders dan....

Dan... herhaalde vrouw Utenhove, onwillekeurig, vanzelf, zoodanig was haar geest gespannen om 't groot geheim te vernemen, Dan, sprak de onderpastoor steeds stiller en stiller, uit vrees dat men het in de keuken mocht hooren, de zoon van de weduwe Vleminx. Vrouw Utenhove wipte van 't verschieten omhoog op haar stoel ; de weerlicht, die uit haar oogen schoot, toonde aan dat er tegelijk wel honderd gedachten voor haar geest waren opgedaagd. Zij hief de armen op en liet ze met geweld op haar knieën neerkomen.

Jan... Vleminx... zei ze met verdoofde stem.

Jan Vleminx, herhaalde de onderpastoor langzaam knikkend en de tot verstomming toe verbaasde vrouw Utenhove in de oogen ziende. Op dit oogenblik ging de deur van de kamer open en Leonie Uten hove trad binnen. Ziende dat haar moeder in druk gesprek was met den onderpastoor verschoot zij eenigszins en wilde terug de kamer uit.

Kom maar binnen, Leonie, haastte de onderpastoor zich haar toe te roepen. Gaat ge zoo wegloopen zonder mij goedendag te wenschen? Verschooning, mijnheer den onderpastoor, antwoordde 't meisje blozend, ik wist niet dat er iemand in de kamer was, anders zou ik het niet gewaagd hebben binnen te treden. En waarom niet ? Wij vertellen zulke groote geheimen niet, lachte de onderpastoor haar terzelfdertijd strak bekijkend. Nu ge toch binnen zijt, zeg in alle geval goedendag aan meneer den onderpastoor, sprak vrouw Utenhove tot Leonie die aan de deur was blijven staan. Hebt ge geen dorst, gij die zoo bij de hooiers in de brandende zon zijt geweest ? Kom, drink een glas.

Ja, madame, schenk haar een glas en laat Leonie met ons klinken. Vrouw Utenhove haalde een glas, schonk het vol en gaf het aan Leonie. De onderpastoor stond recht, reikte zijn glas naar haar toe ; ' t meisje van haar kant ging tot hem en beiden klonken. Hun oogen ontmoetten elkander ; Leonie, die reeds bloosde van gezondheid en de warmte werd vuurrood, de glimlach die eerst op haar lippen speelde verdween.

HECTOR PLANCQUAERT

Fragment 4:

DE KAPELLEKENSBAAN

Aan de boskant,

Ze ging in de herberg van haar oom, Ondine, omdat ze wist dat er volk was... vroeg of laat zou men beginnen over die winter, toen ze in het kasteel woonde, en ze wou hen voor zijn, ze wou zelf de stier bij de hoornen nemen : nu is meneer achilles getrouwd, zei ze, maar god en ik alleen weten dat hij zich van kant heeft willen maken, en dat hij wenende uitriep nooit te kunnen leven zonder mij, ondine. Maar de tijd der goedkope dramatiek scheen te termuren voorbij te zijn : men overtroefde haar met iets anders, met het nieuws dat de derenancourts 4 huizen ging bouwen aan de boskant. Aan de boskant! Zij hijgde wat, nu men sprak over deze plaats, waar de zielen der doodgeboren kinderen kwamen spoken... maar toch lukte het haar te lachen, en te zeggen dat het dan ging gedaan

zijn met de dwaallichtjes. En tevens werd zij eveneens aangegrepen, onbewust, door het nieuws over dat bouwen... want men sprak over niets anders, alsof er buiten de 4 huizen, aan de boskant van termuren, geen nieuws meer was in de wereld: zodat ze verwonderd opkeek als ze thuis een stuk van een vreemde gazet zag liggen, en bemerkte dat er nog duizend en 1 andere dingen waren : valeer had dat stuk gazet gevonden langsheen de spoorbaan, en trots omdat hij er de inhoud niet van begreep — het is Frans, zei hij met blinkende ogen — ondine las er in, en merkte dat men tegen de vakbonden maatregelen nam, dat men zich verweerde tegen weeral een nieuwe eis... iets dat men algemeen stemrecht noemde... zodat op onze soldaten de droeve plicht had gerust van te schieten in de rangen der woelmakers. Het was een gazet der encycliciekers. Maar encycliciek of libertijn, ondine voorvoelde als het ware dat de wereld, gelijk die tot dusver was geweest, naar de knoppen ging... zij voorvoelde als het ware, dat de kleine man ging in opstand komen tegen de hogere klasse... en daar zij nog immer in haar hart het waanbeeld koesterde, dat ook zij tot die hogere klasse behoorde, scheen het haar of het volk in opstand kwam tegen haar zelf, tegen ondineke van vapeur. En toch, te ter-muren was het bouwen van die 4 huizen, die 4 villas, het voornaamste... ook zij ging eens de weg op tot aan de verwilderde struiken, maar al wat zij zag was een eenzaam man, die met een aankomende jongen door de bramen heen stapte, en opmetingen maakte. Gaat men hier 4 villas bouwen, vroeg ze... en ze had geluk, ze had een man voor zich, die zich in het leven schromelijk verongelikt voelde, omdat hij alles steeds beter wist en toch nooit eens begrepen werd: hij vertelde dat hij de derenancourts had gezegd dat het hier ongezond wonen ging zijn, in die rottering, en dat het hier in de winter 1 slijk ging zijn... maar ja! Ondine was moe geworden en had zich neergezet, daarboven op, de rand van de baan... ze bebroeide iets, dat kon men wel zien, terwijl ze vaag luisterde naar de man onder haar, die zijn opmetingen had gestaakt en van geen zwijgen meer wist. Ondertussen stond ook de aankomende jongen rond te kijken en in zijn neus te pulken, tot hij al meteen ondines benen bemerkte, daar boven zijn hoofd, en daardoor de wereld voor hem bleef stilst aan.

LOUIS PAUL BOON

Fragment 5:

DE KAPELLEKENSBAAN

Een vergissing en een verwittiging

Zie ge gaat naar een meeting waarin men u de komende maatschappij na deze van de atoomsplitsing - afschildert en belooft, en gij zijt gelukkig gelijk een kind met sinterklaas, maar

onderweg naar huis schiet de rijgkoorde van uw schoen kapot en ge vloekt van gotverhier en gotvereendeindeke verder. Dat wil niet zeggen dat sinterklaas... pardon de komende maatschappij... daarom niet minder komen zal, maar het wil zeggen dat men altijd zal moeten rekening houden met kapotschietende rijgkoorden. En zo moet er ook rekening mee gehouden worden dat ge het plan van uw roman kunt aflezen - al was het eigenlijk maar de helft van uw plan - of dat de vergadering al dood gewoon nuchter zegt dat het teveel is... overdaad schaadt... en roman of geen roman de radio openzet en naar het weerbericht luistert: matige wind drie uitgeschoven balken.

Maar daarom sluit ge u niet in verbittering op, ge luistert mee naar het weerbericht en besluit 'toestand normaal', en klampt mossieu colson van tminnesterie aan, al zegt die nooit iets of leest die nooit een roman: in mijn roman, zegt ge, zal er ook spraak zijn van meneerke brys die in rijm pjes sprak en de 1ste sociaal was zonder dat hij het zelf wist, en van jeannine die zo lief en zo ochgodomme was, en van de schele malvine - o ja, en het is waar ook, het een en ander over spiritisme - val niet dood, mossieu colson van tminnesterie, maar zelfs over dingen die ik aan geen enkele serieuze mens vertellen kan - en over ontroerende rag fijne heerlijkheden die door iedereen over het hoofd gezien worden, gelijk dat altijd gaat. Maar ergens midden in de roman is er geloof ik een vergissing, want almeteen is er sprake van een kind zonder dat de lezer van de komst werd verwittigd.

En mossieu colson van tminnesterie, die nooit iets zegt, zegt nu: ik schud het hoofd want uw boek zal een wereld zijn, zal 100 werelden zijn, maar van- zelfsprekend zult ge moeten zeggen dat al die dingen I grote leugen zijn van het begin tot het einde: zeg bijvoorbeeld dat ge verbaasd staat over uw eigen verbeeldingskracht die u dat alles uit uw duim doet zuigen, en dat ge iedereen die u een proces wil aandoen de kop zult inslaan, want dat ge een dingen zijt... om het even... maar een verwittigde man is er 2 waard.

Het heeft een beetje geregend over de konijnenberg en over het niemandsbos maar nu begint de zon al te schijnen, en alles wordt veel schoner dan het is: en ge leest de 1ste bladzijde van uw romantaplan die in 7 woorden de beschrijving van de omgeving is: de beslijkte kapellekensbaan kronkelde naar het gehucht ter- muren langs de eindeloos lange muur van de dekenfabriek de labor, en langs het kreupelveld van de konijnenberg, dat de laatste verwaarloosde grond was van het kasteel der derenancourts. Het was daar eenzaam. Dwaallichtjes, die de zielen van doodgeboren kinderen zijn, zwermde er in de donkerte over de heesters. Kledden met zijn bokkepoten overviel er de late fabrieksmeisjes die langs de donkere weg door de modder ploeterden, en een onder hen, de schoonste die men in mensenleven ooit had weten openblommen, was daar verkracht geweest. Zonde was het, zo schoon te zijn en zo deerlijk verminkt te moeten worden door de hoornen van kledden. En een nachtwaker die meende sporen ontdekt te hebben, leidend naar het kasteel, werd uit zijn ambt ont heven want hoogstwaarschijnlijk was hij weer zat geweest. En daarbij, als beklemmendste bewijs, diezelfde week brak de gevreesde pokziekte uit: het volk van ter- muren sloeg zic h in de avond een groot en zwijgend kruis.

En ge hoest eens, en steekt uw papier in de farde waar ge het verhaal over de kleine ondine verzamelen zult, terwijl mossieu colson van tminnesterie zwijgt en afwacht als hij ziet dat de kantieke schoolmeester het hoofd schudt: ge spreekt mij wel van de konijnenberg die ik van hier kan zien, en van het niemandsbos dat ik door het open raam kan rieken, maar van het lelijk rijkemensenhuis op de konijnenberg maakt ge een kasteel waar een voor mij onbekende meneer derenancourt zou wonen. Dat versta ik niet: waarom zegt ge de dingen niet gelijk ze zijn, waarom mengt ge het één met het ander en koppelt ge aan bekende namen onbekende dingen en mensen, die verwarring brengen in mijn kantieke gedachten? en tevens spreekt ge over dwaallichtjes en over kledden die het schoonste meisje zou verkracht hebben - oei wat een romantiek - en de nachtwaker die sporen ontdekt die naar het kasteel leiden doet ge uit zijn ambt ontslaan, en daarop breekt de pokziekte uit en slaat het volk van ter-muren - een schone naam, een zeer schone naam- een traag en zwijgend kruis. Maar mij komt het voor dat de dingen der wereld al ingewikkeld genoeg zijn, om ze eerst en vooral niet in een fantastisch boek onherkennelijk door elkaar te schudden en ze daarna achteruit te schuiven in een vervoorbijde tijd van kleddens en pokziekten, laat ons zeggen 1800-en-zoveel. Moet de romanschrijver, die met zijn zenuwen en zijn bloed en zijn spermatozoïden - pardon - in de tijd van vandaag vastzit, niet de tijd van vandaag weergeven, in plaats van zich met een stallantaarn op het pad van 1800-en-zoveel te wagen? En mossieu colson van tminnesterie knikt en geeft de kantieke schoolmeester gelijk: maar het was toch schoon, zegt hij, die beschrijving van de kapellekensbaan.

LOUIS PAUL BOON

Fragment 6:**KLINKAART**

„Je doet natuurlijk je zin”, zei ze. „Doch je krijgt er alleen maar narigheid door. En hoe minder je ginder moet uittrekken, hoe minder je kwijt kan raken”. Nel had toch geen grapje willen maken, dacht ze, terwijl ze haar zus de trap hoorde afstommelen. Ze hield op met zich te kleden en waterde behoedzaam. Ze hoopte dat Nel het niet kon horen en haar er straks niet zou om uitlachen terwijl de andere meisjes er bij waren. Terwijl ze haar rok en jak aantrok, dacht ze voor het eerst aan de fabriek. Ze probeerde niet opgewonden te raken, doch het lukte haar niet.

Het was ook opwindend, te weten dat ze niet meer op de kleintjes hoefde te letten. Dat zou van nu af de taak van Leentje zijn. Die was zeven geworden in februari en op die leeftijd gingen de meesten reeds met de groten mee. Zijzelf had al een paar jaren op de fabriek kunnen staan, als er niet te veel kinderen geweest waren, en als moe zelf had willen thuisblijven.

Doch moe had dit niet gewild, ofschoon zijzelf als steendraagster meer zou verdiend hebben dan moe. En ook va had haar zo lang mogelijk thuis willen houden. Ze had het trouwens al die jaren niet onder de markt gehad. Er waren nu nog vijf kinderen ; het hadden er negen kunnen zijn als de anderen niet in de wieg gestorven waren. En zo ver ze zich heugen kon had moe alleen maar verlet als er weer eentje komen moest. En in de winter natuurlijk, want dan was er slechts werk voor va.

Zijzelf zou nu twaalf worden. Ze had jaren over de kleintjes moeten moederen. Ze kon zich amper herinneren dat Nel ooit over haar gemoederd had terwijl moe en va naar de fabriek toe waren. Nel was zeventien en had zelf een kleintje, doch ze hoefde er niet op te letten. Nel was niet getrouwd, maar ze had een vrijer. Hij kwam haar elke zon- dag halen en als Nel dan 's nachts bij haar in bed kwam kruipen rook ze naar bier en tabak. In de winter kwam hij soms vaker en zat dan mee bij de stoof. Hij was een kalme jongen die slechts spraakzaam werd wanneer hij over vogels en wild kon praten ; hij had een manier om Nel over zich de baas te laten spelen zonder ze haar zin te geven. Ze bleven gewoonlijk met hun beiden op, nadat moe en va reeds lang naar bed toe waren. Als zij nog wakker lag hoorde ze hen fluisteren en met de stoelen stommelen.

De lichtstreep in het plankier was dan erg zwak ; ze draaiden altijd de lamp helemaal laag. Dat spaarde petrool uit, had Nel eens gezegd. Ze vroeg zich af wanneer Nel ooit zou trouwen. Nel zelf scheen daar niet erg op verlekkerd te zijn. Ze schertste er over en zei dat het helemaal niet nodig was. Zij had een heleboel redenen klaar om niet te trouwen, doch sommige er van begreep ze niet en andere durfde ze haast niet tegen zichzelf herhalen. Nel was een taaie ; ze nam geen blad voor de mond. Het was opwindend te denken dat ze met Nel mee naar de fabriek zou gaan.

Er was iets dat haar weerhield, toen zij in het duister naar de trap toe schuifelde. Misschien was het louter gewoonte ? Vroeger had ze kunnen blijven liggen tot de kleintjes lastig werden en naar beneden wilden. Dat nadromen in bed was erg gezellig geweest. Het rook hier op de kleine zolderkamer eigenlijk lekker naar slaap en nu ze haar kleren aan had was het ook prettig warm. Ze verwonderde zich er over dat ze daareven wakker had kunnen worden van de kou. Ze luisterde nog even naar de ademhaling van de kleintjes. Een van hen snurkte. Dat moest de jongen van Nel zijn. Zijn neus was gedurig verstopt en je kon hem niet geleerd krijgen zijn neus te snuiten. Als Leentje haar raadgevingen maar goed in het hoofd geprent had en niet te veel haar tijd verdroomde. Doch misschien waren de dromers wel de besten om over een bende kleintjes te moederen. Nel had van haarzelf ook altijd gezegd dat ze een dromer was. Moe had boterhammen gesneden en in stapeltjes neergeteld. Er lagen vier schaftzakken klaar. De hare was nieuw ; ze had hem zelf gemaakt. Je kon hem met een ingenaaid lint netjes dicht strikken en aan je pols hangen, zodat je hem onder het lopen niet kwijt kon raken.

PIET VAN AKEN**Fragment 7 :****PIETER DAENS**

Stilaan sijnpelde heel wat meer door. Het was geweten dat men op de arbeiders en boeren, die ter stembus gingen, druk had uitgeoefend door ze te bedreigen hun werk en hun broodwinning, en zelfs de hemel hiernamaals, te ontnemen. Het was geweten dat door ontbreken van getuigen in vele kiesburelen een hele hoop stemmen kon den vernietigd. Het was tenslotte gebleken, dat door ontbreken van getuigen in de

telburelen men zich kon 'vergissen' in het optellen der stemmen. En ondanks men dit alles met de grootste zorg had uit gevoerd, steldemen in het hoofdbureel te Aalst vast, dat pastoor Daens nog tweeduizend stemmen méér had dan Woeste.

Rond 10 uur in de avond, als in alle kiesburelen nageteld werd, ontvingen de conservatieven van Ninove een telegram uit Aalst: 'Liste Daens l'emporte à 2000 voix. Avisez.' Of zoals ik het in mijn bladen vertaalde: 'Lijst Daens ligt 2000 stemmen boven. Pas op.' Kort daarop, rond half elf, ging om niemand weet welke reden het licht uit op het stadhuis te Ninove, waar drie kiesburelen zetelden. Tien minuten lang bleef het volkomen duister, en rond deze tijd vertrok een telegram van Ninove naar Aalst: 'Woeste behaalt in kanton Ninove 1000 stemmen méér dan Daens.'

Wij stelden een verslag aan de Kamers op, waarin we een indruk wekkende reeks feiten van corruptie, dreiging en geweld vanwege de conservatieve partij behandelden. Toen later een onderzoekscom missie was aangesteld, noemde deze de aangeklaagde feiten 'toelaat bare kunstgrepen' . . . En wat de niet-toelaatbare feiten betrof, daar over gaf zij als oordeel 'dat die niet door ons bij het gerecht waren aangegeven.'

De zaak werd ook behandeld in de Kamers. Er was een heftig debat, waarin de socialisten onze verdediging opnamen: 'Indien de feiten onjuist zijn hebben de leden der rechterzijde een herkiezing niet te vrezen. Indien zij juist zijn, eist de waardigheid der Kamer dat zij zich niet meer voordoen.' De meerderheid, bestaande uit conservatieven, weigerde de aanklacht in aanmerking te nemen: de kiezing was geldig verklaard. Het enige waaraan zij niet konden ontsnappen was de herziening der cijfers, na de 'vergissing' in het optellen der ongeldige stemmen. En hierdoor moest dan een ballotering plaatshebben voor twee niet toegekende zetels, tussen enerzijds Woeste en Van Wambeke en anderzijds pastoor Daens en De Backer. Het is te zeggen, voor ons begon de strijd, de zorg, de kosten en de lasten van een verkiezing helemaal opnieuw.

Om reden dezer ballotering, die dan op 9 december moest gebeuren, werd opnieuw druk uitgeoefend op bisschop Stillemans. De modderoorlog laaide weer op en nieuwe laagheden werden begaan. Had Adolf reeds verbod gekregen nog in herbergen te spreken, in zijn brief van 18 oktober gaf Stillemans hem ook nog verbod mis op te dragen in een openbare kerk of bidplaats: het mocht niet meer gebeuren, dat het volk uit de arbeidersbuurten naar zijn mis kwam toesnellen. Wij hebben het pas later gehoord, dit verbod was het gevolg van een rechtstreekse tussenkomst van Leopold II, die officieel de bisschop had laten vragen 'eindelijk dat schandaal te Aalst te doen ophouden'.

Het verbieden van nog verder mis op te dragen in de Sintmaartens- kerk, of in om het even welke andere kerk, was een onderdeel van de verkiezingscampagne der Bokken.

Het was in de avond van 18 oktober dat het verbod van Stillemans op Chipka aankwam. Pastoor Daens was reeds slapen gegaan. Mijn nieuwsgierigheid niet wetend te bedwingen, opende ik de brief 'Mijnheer Daens, wij vernemen met droefheid dat gij uw priesterkleed nog altijd blootstelt in luidruchtige en onwelvoeglijke vergaderingen. Het schandaal dat gij daardoor geeft, verplicht ons u te doen verbieden nog mis op te dragen in een kerk of openbaar bidhuis. Indien gij daarenboven voortgaat met uw onvoorzichtig heden, zullen wij verplicht zijn u de opdracht der heilige mis te ver bieden. Antoon Stillemans'. Ik maakte een gruwelijk lange nacht door, en reikte pas in de ochtend aan het ontbijt de brief over. Niemand at, niemand sprak een woord.

Stilzwijgend ging de brief van hand tot hand. Pastoor Daens zat kalm maar ietwat bleek na te denken.

Samen begaven we ons daarna naar Gent, waar de bisschop ons met stuurheid ontving. Hij zei onder andere, dat priester Daens langs de straten liep, gevolgd van een menigte die vloekte en tierde . . .

'Monseigneur, dat zijn gemene leugens!' zei ik.

'Meneer Daens, ik weet het van geloofwaardige heren.' Ja, monseigneur, van geloofwaardige leugenaars.'

LOUIS PAUL BOON

Fragment 8:

HET GEZIN VAN PAEMEL

VADER VAN PAEMEL 'k Ben zeven en tsjestig joar oud, Menier de Paster, en van mijn twaalfste joar af hè 'k zonder ophouën ge wrocht. Es da nou de belueninge veur al mijnen oarbeid?

Telkens terwijl haar vader spreekt gaat Celesti ne stil weer aan ' t werk. Zodra de pastoor spreekt blijft zij aandachtig luisteren d weer stil.

DE PASTOOR Ge moet geduld hên, Van Poamel. Gods wegen zijn ondeurgrondelijk.

VADER VAN PAEMEL We zijn oud en versleten, Menier de Paster, versleten van den oarbeid; mijn wijf es ziek en z'n zal misschien nooit mier genezen. In 't begin van ons houwelijk en uek loater os onz' kinders guet wierden, hân we moed op ons leven, Menier de Paster. W'hoopten da w'hulp en steune zoen g'had hên van onz' kinders, en 'n beetse rust en wel stand, in onzen ouên dag. Hawèl,... in ploatse van hulpe, rust en welstand, 'n hên we nie anders as verdriet en ongeluk.

DE PASTOOR Ha moar, Van Poamel, jongen, iederien hee zijn diel van verdriet op de weireld. G'n meugt doar azue niet altijd op peizen.

VADER VAN PAEMEL (zich opwindend) Toet, toet Menier de Paster, 'k moe 'k doar zeker altijd op peizen, want wulder hal mier as ons diel; wulder hên te veel verdriet op de weireld, en 't ienigste dat mij somtijds nog 'n beetse truest, da es van d'r ne kier van te spreken.

DE PASTOOR Och!...

VADER VAN PAEMEL 'k 'n Kan da nie altijd onder mij houên, Menier de Paster, 'k zoe d'r van versmachten os ik op al ons ongeluk beginne te peizen; os 'k beginne te peizen da mijnen ouwste zeune in 't kot zit veur te branden en te muerden, da mijne jongste zeuneljik ne laffe voagebond gevluucht es noar Amerika, en da mijnen twieden (met snikken de stem) den besten en den broafsten en de nietigste jongen van de weireld op stirve ligt van ziekte, zonder nog te spreken van al die ander ongelukken die op ons gevalle zijn... dan moe 'k mij ne kier luchten, Menier de Paster, of 'k zoe d'r wa van krijgen... 'k zoe d'r zot van worden.

DE PASTOOR Joa zeker, 'k verstoa huel goed dat-e doar veel verdriet in hêt, Van Poamel. Moar g'hêt toch uek wel truest in ou leven; g'hêt toch ouw dochters, die goed en broave zijn.

VADER VAN PAEMEL (verwonderd) Mijn doch ters, Menier de Paster?

DE PASTOOR Wel joa, ou dochters. (wijst naar Celestine) Es ou ouwste dochter gien nistig, broaf, godvruchtig meisken? (Celestine valt zenuwachtig weer aan 't werk. De pastoor wijst naar Cordula) Es ou twiede dochter niet fel en kroazig lijk 'n mannemeins? (wijst naar Romanie) Es ou jongste niet ierlijk en... (Romanie begint plotseling hevig te snikken) Kijk, kijk, wa schilt er dan?

MOEDER VAN PAEMEL (zuchtend) Ach!...

VADER VAN PAEMEL Menier de Paster?... (korte pauze) Menier de Paster, weet-e gij misschien niet wa veur 'n guet ongeluk, dat er nôg op ons gevallen es?

DE PASTOOR (verwonderd) Wat veur 'n guet ongeluk, dat er nôg op ulder gevallen es? Bah nien ik!... Wat es er op ulder nog gevallen? Moeder Van Paemel begint ook te wenen. Cor dula loopt gejaagd heen en weer. Celestine werkt zonder opkijken door.

VADER VAN PAEMEL Weet-e gij nie, Menier de Paster, da Romenie op 't kastiel was om doar heure stiel te lieren as bovenmeissen en loater bij menier Maurice te goan dienen?

CORDULA Om schuene manieren te lieren!

DE PASTOOR (kijkt naar Romanie, die hevig blijft snikken)

't Es woar, 'k hê doar toch iets van g'huerd. En... es ze'r wiggezonden? VADER VAN PAEMEL Joa z', Menier de Paster, z'es 'r wiggezonden.

DE PASTOOR Omdat...

VADER VAN PAEMEL Menier de Paster,... es 't serieus dat-e gij nog nie huere zeggen 'n hêt, wat dat er gebeurd es?

DE PASTOOR 'k Geef ou mijn woord van iere.

VADER VAN PAEMEL Menier de Paster, Romenie es van 't kastiel wiggezonden omda z'n kind moe krijgen (toenemend gesnik van Romanie)

... van menier Maurice.

DE PASTOOR (hevig verbaasd) O!... o!... o!... en hij stoat op 't punt van te treiwen!

VADER VAN PAEMEL (heftig) Zij es 'r veure wiggezonden, Menier de Paster, en wij moe- ten d'r veure verhuizen.

DE PASTOOR Joa moar, joa moar, joa moar; es dat allemoal wel woar? Menier den baron es toch ne godvruchtige, christelijke meins, en Menier Mauric e hee toch altijd, veur zueverre da'k wete, 'n goe gedrag g'had.

CORDULA 'n Goe gedrag! Sloeber en smeirlap, geluepen mee slecht vreiwevolk uit de stad! Dá heet hij huel z'n leven gedoan! En nou dat hij...

DE PASTOOR (haar onderbrekend) Joa moar, hij stoat op treiwen, jongedochter, hij stoat op treiwen!

CORDULA (vinnig) Hawèl joa, 't es dá precies! Vroeger liep hij bij 't slecht vreiwevolk in de stad, moar nou dat hij ging treiwen moest hij hem stil houên, newoar? (wijst naar Ronzanie) En doarom heet hij da onnuezel schoap gepakt, de smeirlap!

VADER VAN PAEMEL Azue es 't. Moar 't 'n es niettemin uek woar da...

DE PASTOOR - Joa moar, joa moar, jonge- dochter, en Van Paemel, weet-e gulder dat da 'n huel irge beschuldiging es! 'k Zit er com pleet van te beven van de schrik

CORDULA (tot de pastoor) Vraag het an Romenie zelve os ge mij nie 'n gelueft. 'k Weinsche dat 't leugens woaren 't gien da'k hier zegge.

DE PASTOOR 't Es wried! 't es wried! (tot Romenie) Moar, jongedochter, hèt-e gij toch nie gepeisd dat-e gij doar zonde en kwoad mee deed. Peis toch ne kier hoe schrikkelijk dat da es: ou bezig houên mee ne jongeling die op 't punt stoat van de treiwen!

CELESTINE O! dat es toch 'n schande, newoar, Menier de Paster? Es da toch 'n schande! (Zij schreit)

ROMANIE (insgelijks schreiend) 'k 'n Wist ik nie wa dat hij wilde doen, Menier de Paster. Hij hee mij schouw gemoakt, hij hee mij ver driegd da voader zoe moeten verhuizen os 'k zijn goeste nie 'n dee.

CORDULA (tot de pastoor) Joa moar, z' hên al mier gedoan, de smeirlappen. Os 't spel zueverre was dat 't uit moest komen, heet de snot neus heur honder fran willen geen om 't op ienen van de knechten te steken, en die ouwe vuilkonte van 'n baronesse heet 'r in mee gedoan. Z'hên den toafelknecht uitgekocht om hem mee onz' Romenie te doen treiwen, en os Romenie gezeid hee da ze nog liever zoe gestorve zijn dan dat te doen, hal z'heur zonder ne cens mee pak en zak op stroate gesme ten. En den toafelknecht, die da nie schille 'n kan, van de moment dat hij moar de cenzen hee, luept nou overal in d'hirbirgen van 't dorp te vertellen dat da kind van hêm zal zijn. Smeirlappen, zeg ik, smeirlappen! (balt de vuist) O! da 'k ik 'n mannemeins woare!

VADER VAN PAEMEL Ge zie gij wel, newoar, Menier de Paster, da'k ik mij zuedoanig van mijn dochters nie te beloven 'n hê, nie mier as van mijn zeuns! 't Kastiel hee op alle menie- ren schandelijk mee ons gehandeld, da es zeker; (wijst naar Romenie) moar zij 'n hee uek nie gedeugen: ze was oud en gruet genoeg om heur nie mier te loaten bedriegen.

MOEDER VAN PAEMEL Ach moar, Voader, 't was toch nog zulk 'n onnuezel schoap os ze noar 't kastiel vertrokken es.

VADER VAN PAEMEL Tut, tut, tut, al wa konten.

Al 't mannevolk es precies gelijk: d'r en es gien ienen die 't zal loaten liggen os hij de keur hee; moar 'n vreiwemens moe oppassen.

Z'hee precies wa da ze verdient, en dat 't nie 'n woare da 'k mijn zieke vreiwe gien altoassiet 'n wil aandoen, 'k smiet heur uek op stroate, precies lijk of z'op stroate gevlogen es uit 't kastiel, precies lijk of ik

mijnen ouwste zeune op stroate geschupt hè omdat hij nie 'n wild e deugen (geeft een vuistslag op de tafel) en precies lijk of ik, nondedzu! zal doen ' t es gelijk mee dewelke van mijn jongens die ulder nie 'n wille voegen.

CORDULA (tot Van Paemel) Ha ge zoedt gij uek ne sloeber zijn, da ge da moest doen.

MOEDER VAN PAEMEL (angstig) Kerdale! Kerdale!...

VADER VAN PAEMEL (tot Cordula) Houd ouwen bek, gij. En os ' t ou hier nie an 'n stoat (wijst naar de deur) aldoar keunde buiten, zie, zuewel as d'andere.

MOEDER VAN PAEMEL (smekend) Ha moar Voader toch...

CYRIEL BUYSSE

Bespreking fragmenten: individuele of groepstaak

Meest aangewezen werkvorm is een groepstaak: elk groepje krijgt 1 fragment toegewezen. Dat groepje volbrengt volgende opdrachten:

Geef de korte inhoud van jouw verhaal / toneelstuk?

Cyriel Buysse (1859- 1932), Het Gezin van Paemel

Boer van Paemel is al jaren een arme pachter bij baron de Villermont de Wilde. Hij geraakt echter van de regen in de drop als zijn pachtgeld verhoogd wordt. Ook familiaal slaat het noodlot toe: zijn vrouw is zwaar ziek, zijn twee zonen Eduard en Kamiel vertrekken voorgoed naar Amerika, zijn manke zoon (hij is door de baronzoon in het been geschoten) overlijdt. Zijn dochters maken het hem niet gemakkelijk: Cordula zet haar zinnen op de verkeerde man, Romanie wordt verkracht door de zoon van het kasteel en zo verliest ze, zwanger, haar job. Celestine bidt hele dagen...

Hendrik Conscience (1812- 1883), De Loteling

Jan Braem, een arme pachterzoon, komt in het leger terecht en wordt er blind. Zijn geliefde, Trien, zoekt hem in Venlo op en slaagt er in hem mee naar huis te nemen. Op de niet ongevaarlijk tocht spreekt zij Jan moed in en belooft ze met hem te trouwen. Als ze een gepensioneerde militaire arts ontmoeten, hebben ze geluk: hij kan Jans linkeroog redden. Zo kunnen ze nog een normaal leven op het platteland leiden. Het fragment vormt het slot van het hele verhaal.

Hector Plancquaert (1863 - 1953), Jan Vleminx

Jan Vleminx woont met zijn moeder-weduwe op hun boerderij in Volxem. Zijn zus zit in het klooster. Jan is verliefd op Leonie Utenhove. Maar Jan heeft sympathie voor de Roelanders (voorlopers van de Daensisten) en op de meetings ontmoet hij sommigen van hen: Smid Lambrecht, Frans Sterck, advocaat De Backer, Hector Plancquaert en priester Daens. Het verhaal vertelt hoe men mensen intimideert, aan broodroof doet en mensen tegen mekaar opzet. Vooral (sommige geestelijken binnen) de kerk speelt een weinig fraaie rol: onderpastoor Van Boschvoorde bezoekt vrouw Utenhove en belooft haar man aanzien in het dorp, maar dan moet haar dochter wel afzien van verder contact met Jan. De ouders laten hun dochter daarom zelfs bij familie in Nederbrakel onderbrengen en de onderpastoor regelt voor haar een huwelijk met de oom van de kanunnik. De zus van Jan wordt zelfs ingeschakeld om er moeder Vleminx op te wijzen

hoe gevaarlijk haar zoon wel is...

Jan komt met zijn fiets op een dag zwaar ten val en zal sterven. Maar zelfs op die laatste momenten is er zware druk: laatste sacramenten en begrafenis zijn het ultieme moment om het een christendemocraat moeilijk te maken...

Louis Paul Boon (1912- 1979), De Kapellekensbaan

Een eenvoudig meisje, Ondineke, poogt aan het trieste 19^e eeuwse industrieleven te ontsnappen door zich in te laten met "hoge heren".

Haar droom komt niet uit want voor haar is geen plaats weggelegd bij de rijke bourgeoisie; ze zal het moeten stellen als vrouw van de beeldhouwer Oscarke....

Naast dat 19^e eeuwse verhaal dompelt Boon de lezer ook onder in het vertrouwde middeleeuwse verhaal Van Den Vos Reinaerde. Bovendien komt ook de 20^e eeuw aan bod: de schrijver zelf en een aantal van zijn vrienden krijgen de kans hun zegje te doen over de wedervaren van Ondineke.

Louis Paul Boon (1912- 1979), Pieter Daens

De ondertitel van het werk verradt de inhoud: " ..of hoe in de negentiende eeuw de arbeiders van Aalst vochten tegen armoede en onrecht"

De verteller Pieter Daens vertelt het gebeuren dat Aalst eind 19^e eeuw zo bepaalde en waarin zijn broer Adolf een hoofdrol speelde: de opkomst van het Daensisme.

In de vorm van een roman is de lezer getuige uit eerste hand: Pieter geeft een historisch verslag, vertelt anekdotes, belicht krantenartikels....

L.P.Boon had over deze historische periode heel wat onderzoekswerk gedaan en laten doen vooraleer hij zich aan het schrijven zette. Uit het werk spreekt grote zin voor nauwkeurigheid en bewondering voor wat Adolf Daens gerealiseerd had.

Piet Van Aken (1920 – 1984), Klinkaart

Het verhaal is een ontluisterende beschrijving van de manier waarop een twaalfjarig meisje haar eerste werkdag moet ondergaan in de steenbakkerij.

Haar oudere zus Nel neemt haar mee naar de steenovens waar ook zij werkt; zij weet wat haar die dag te wachten staat..... (Een klinker is een hardgebakken steen)

Stel kort jouw auteur voor: wanneer leefde die?

Welke 3 titels zijn het vermelden waard?

Ben je boeiende weetjes op het spoor gekomen i.v.m. jouw schrijver?

Vermits dit een open vraag is, hangt het antwoord sterk af van de bereidheid van de leerling en om veel te vinden over de auteur, maar ook van het synthetiserend vermogen.

Hier volgt een selectie aan bruikbaar materiaal voor de antwoorden:

Cyriel Buysse: (1859- 1932)

° in Nevele; zijn vader was cichoreifabrikant reisde eind 19 de eeuw naar de USA zijn tantes waren Virginie en Rosalie Loveling, zusters van zijn moeder Pauline, die literair bedrijvig waren.

- Werd opgeleid om zijn vader als zakenman-fabrikant op te volgen; zowel in de fabriek van zijn vader als in het dorp Nevele werd hij geconfronteerd met sociale (wan)toestanden: de relatie werknemer- werkgever, de macht van de geestelijkheid, van de "notabelen" van het dorp

(burgemeester, grote eigenaars)

- door zijn huwelijk in Haarlem in 1896 met weduwe Nelly Dyserinck kwam hij in het sjeke Den Haag terecht en kon hij zich volledig aan het schrijven wijden; vanaf 1896 bracht het gezin lente en zomer door in Afsnee. Tijdens WO1 woonden ze in Nederland.
- reeds tijdens zijn leven werd hij meermaals gehuldigd : twee dagen voor zijn dood in Afsnee kreeg hij van de koning de titel van baron
- behandelde vaak themata die in zijn tijd als immoreel, onbespreekbaar beschouwd werden (vb. verkrachting, geweld, buitenechtelijke kinderen)
- zijn schrijfstijl was niet idealiserend, maar – zeker in het begin - ruw- realistisch; later kreeg zijn werk een meer gemoedelijke, zelfs humoristische inslag

-titels:
De Biezenstekker, 1890 (vaak beschouwd als de 1^e zuivere uiting van naturalisme in Zuid-Nederland) / Het recht van de sterkste, 1893 / Het Gezin Van Paemel (voor de eerste maal opgevoerd in 1903)

Hendrik Conscience (1812- 1883)

- ° Antwerpen uit een aan lager wal geraakte Franse marineman en een Kempische moeder.
 - Opgeleid tot onderwijzer, was enige tijd hulponderwijzer. Leergierig van aard, las zeer veel. Meldde zich na de omwenteling in 1830 als vrijwilliger in het Belgische leger; werd gedemobiliseerd in 1836 en keerde naar Antwerpen terug waar hij terecht kwam in een milieu van artiesten en flaminganten.
 - Bleef heel zijn leven in de taal van zijn vader blijven denken, maar schreef – o.a. door de stimulans van zijn kennissen – in het Nederlands. 1837: 1^e werk *In 't Wonderjaer*, nog in zeer slecht Nederlands. 1838: *De leeuw van Vlaenderen*. Een zeer belangrijk werk omdat de Vlaming die op dat ogenblik een tweederangsburger was (het Nederlands bestond officieel niet), moed kan scheppen uit het geïdealiseerde verhaal van de Vlaamse opstand tegen het Franse leger. Hij gaf bovendien een belangrijk signaal door in het Nederlands te schrijven!
 - De romans uit die begin periode zijn vaak historische romans.
 - Vanaf 1840 genoot hij aanzien, ook bij de overheid (zijn inzet in 1830 was daar niet vreemd aan!) Vanaf dan schreef hij vaak romans met aandacht voor de maatschappij waarin hij leefde. Vaak hebben deze werken een zedenlesje, zijn het verhalen met een moraal. (zedenromans)
 - Ook zijn idyllische dorps- en plattelandsverhalen kenden veel succes. (landelijke romans)
 - Zijn werk werd gretig vertaald, vooral in het Frans (de befaamde schrijver Alexandre Dumas zou Conscience zelfs plagiëren!), maar ook in het Duits, Engels, Italiaans, Pools, Tsjechisch,
 - Zijn standbeeld kwam er reeds in 1883, voor zijn dood!
- Van hem wordt gezegd dat “hij zijn volk leerde lezen “; zijn werken waren zeer populair en werden veel (voor)gelezen.
- titels: *In 't Wonderjaer, 1837*. Deze roman beschouwen velen als de 1^e Vlaamse roman. In het voorwoord schreef Conscience zelf “Het is een roman! Schrik niet!” *De leeuw van Vlaenderen / 1838* (o.a. geïnspireerd door een schilderij van N. De Keyser dat de slag bij Kortrijk in 1302 uitbeeldde) *Jacob van Artevelde / 1849* *Baas Gansendonck / 1850* *De Loteling / 1850* *De Boerenkryg*

Hector Planquaert (1863 - 1953)

- jongste uit een gezin van 8 kinderen: in 1898 promoveerde hij vooreen centrale jury tot doctor in de rechten
- werd snel na haar oprichting lid van de Christene Volkspartij
- had een eigen wekelijks tijdschrift “Het Recht” dat hij van 1894 tot 1914 bijna volledig zelf volschreef: als schrijver –journalist zag hij in hoe belangrijk het was een mogelijkheid te hebben om ideeën te verspreiden; via dit blad kon de Christene Volkspartij dat doen

- hij wou van de Christene Volkspartij een autonome Vlaamse partij maken die in heel Vlaanderen goed gestructureerd was
- hij spuwde vaak zijn gal tegen de bourgeoisie die verfranst was en tuk was op de macht
- hij was een fel tegenstander van het systeem van de loting in het leger
- hij wou enkelvoudig stemrecht en proportionele vertegenwoordiging hem was ooit openlijk de communie geweigerd; dat verklaart zijn haat t.g.o de geestelijkheid; pas later in zijn leven verzoende hij zich met de kerk -verzeilde in het activisme (in 1916 aanvaardde hij de vernederlandsing van de Gentse universiteit met Duitse hulp) en vlucht in 1918 naar Nederland en Duitsland en bleef er wonen tot 1929.
- in 1920 werd hij in ons land ter dood veroordeeld
- titels: Lambrecht van Loo, 1889: een historische roman / De Dood van Karel den Goede, een historisch drama waarvoor hij in 1885 de driejaarlijkse "Prijs der Nederlandsche Toneelletterkunde" krijgt / Jan Vleminx, 1910

Louis Paul Boon (1912- 1979)

- ° in Aalst, zoon van een rijtuigschilder.
- had een zeer beperkte schoolcarrière en na een korte periode in de technische school werkte hij samen met zijn vader o.a. als onderhoudsman in de vrieskelders van de Aalsterse brouwerij Zeeberg
- hij had altijd interesse voor tekenen en schilderen gehad en volgde zelfs kort een opleiding aan de Aalsterse academie
- hij brak literair door als hij tijdens WOII de literaire Krijnprijs won met zijn werk "De voorstad groeit"
- een groot deel van zijn oeuvre speelt zich af tegen de achtergrond van de industriestad Aalst: barre werkomstandigheden, de simpele man met zijn dromen en desillusies, de beloftes van het socialisme, de onmogelijkheid van een ideale wereld...
- financiële zekerheid vond Boon bij de krant: jarenlang werkte hij bij De Vooruit; daar kon hij zich trouwens ook inlaten met een voor hem boeiend medium: de film
- titels: De voorstad groeit , 1941 / Vergeten straat , 1946 / Mijn kleine oorlog, 1946 / De Kapellekensbaan, 1953 / De Bende van Jan de Lichte, 1953 / Menuet, 1955 / Zomer te Ter-Muren, 1956 / Pieter Daens, 1971

Piet Van Aken (1920 – 1984)

- ° Terhagen in de Rupelstreek
- debuteerde literair in 1942 met "De falende God"
- nam vaak zijn eigen streek, de Rupelstreek, als decor voor zijn romans, vooral in de sociale romans uit zijn beginperiode
- kreeg in 1966 de driejaarlijkse Staatsprijs voor het Proza
- was vanaf 1945 redactiesecretaris van De Werker, het weekblad van de socialistische vakbond
- titels: Het Begeren, 1952 / Klinkaart, 1954 / Slapende honden, 1965 / De blinde spiegel, 1981

Beantwoord de vragen die specifiek betrekking hebben op jouw fragment.

Alle leerlingen lezen de overige tekstfragmenten zodat ze de bespreking door de andere groepen goed kunnen volgen. Nadien rapporteert elk groepje naar de gehele klasgroep toe.

Pieter Daens, Louis Paul Boon (fragment 1) en De Loteling, Hendrik Conscience (fragment 2)**Welke sociale wantoestanden klaagt Boon in dit fragmentaan?**

bewoning
hygiëne
voeding
gebrek aan verbetering van de toestand

Is de sfeer bij Conscience dezelfde?

Neen, het gezin lijkt het goed te hebben.

Hoe wordt de natuur gebruikt in het Conscience fragment?

enerzijds dreigend onweer, maar anderzijds heeft de mens door zijn noeste arbeid een veilig oord geschapen tegen alle dreiging. de natuur is naast dreigend ook weldadig: dit is een oase, waar men vruchtbaar werk kan leveren

Men zegt dat Conscience systeembevestigend is. Waar zie je dat vooral?

Slot: hard werken en bidden en dan komt het voor de gewone man wel goed. De beter klasse doet dan wel de rest! Op die manier wil Conscience de maatschappelijke orde bewaren; mensen moeten zich schikken in hun lot, moeten berusten.

Begrijp je waarom Boon niet graag Conscience genoemd werd?

Boon wou met zijn werk wel verandering op gang brengen, bij Conscience zou alles blijven zoals het was.

Kan je een verklaring vinden voor de titel? Hoe verklaar je het verband tussen “ loting “ en armoede?

Het systeem van Loting zorgde ervoor dat het leger over voldoende manschappen beschikte. Vanaf 19 (later: 20) jaar moest elke jongeman zich op het politiecommissariaat laten registreren. Twee jaar later werd je uitgenodigd voor de loting: uit een trommel werd een kokertje met een cijfer getrokken. Had je een laag nummer (een nummer lager of gelijk aan het aantal rekruten dat men nodig had) dan had je je in het leger geloot en moest je twee tot drie jaar dienen. Had je zo'n slecht nummer dan kon je toch nog aan legerdienst ontsnappen indien je bij de keuring afgekeurd werd om medische (slechte gezondheid) of familiale redenen (een gezinslid was vb. omgekomen tijdens militaire dienst). Je kon je ook vrijkopen (voor 1600 Frank kocht je je vrij; maar wie toen 1,21 F. per dag verdiende kon dat onmogelijk betalen) of een plaatsvervanger vinden (een arme stakker die zich uitgeloot had – zoals Jan Braem - was vaak bereid tegen betaling zijn goed nummer te ruilen tegen een slecht nummer). Het oneerlijke systeem van Loting- waar Daens zich erg tegen verzet – wordt afgeschaft in 1909 en vervangen door een systeem waarbij er 1 zoon per gezin het leger ingaat.

Jan Vleminx, Hector Plancquaert (Fragment 3)**Hoe poogt de onderpastoor vrouw Utenhove zover te krijgen dat ze haar man ertoe zal aanzetten lid van de Kerkeraad te worden?**

door te vleien, door te stellen “wij kunnen dan ook wel iets doen”
door te imponeren met geloof: wij zijn de leiders, door God aangesteld

Wat wordt hier heel concreet bedoeld met “ ’t is hier toch zo slecht nog niet”?

Er zijn nog geen socialisten

Wat is de echte reden van het bezoek van de onderpastoor, denk je ?

reageren tegen christen-democraten, meer te weten komen over wie reclame maakt voor christen- democraten. Vleminx slecht maken en tegen hem dreigen

Is er een hartelijke relatie tussen dochter Leonie Utenhove en onderpastoor Van Boschvoorde?

Bewijs! Er wordt gesuggereerd dat er wel iets heel ergs zou kunnen zijn : laatste regel "haar glimlach verdwijnt"

De Kapellekensbaan, Louis Paul Boon (Fragment 4)

Welke politieke materies worden hier behandeld?

vakbonden
algemeen stemrecht
klassensysteem

Tot welke klasse behoren de derenancourts? Bewijs!

klasse met het geld: zij zijn de bouwheren van 4 huizen
hebben geen hart voor de toekomstige huurders: er zal slijk zijn, het zal er ongezond wonen zijn, maar ze trekken het zich niet aan- er wordt immers al opgemeten

De Kapellekensbaan, Louis Paul Boon (Fragment 5)

Boon beschrijft hier de (omgeving van) de Kapellekensbaan. Welke sociale wantoestanden klaagt hij hier aan?

povere leefomstandigheden: vuilnis, ziekte
trieste werkomstandigheden
willekeur: wie de verkrachter kent, wordt ontslagen
straffeloosheid: de sporen lopen naar 't kasteel, maar geen straf

Boon praat hier ook over het medium roman. Welke bedenkingen zijn er hierover?

Moet een roman ook over de roman gaan? Twee lettertypes voor verschillende verhaalonderdelen.

Klinkaart, Piet Van Aken (Fragment 6)

Wat kom je in dit fragment te weten over het dagdagelijkse familieleven?

Vele kinderen, de oudste werken, de middelste staan in voor de verzorging van de allerkleinsten, ouders verletten zo weinig mogelijk, ongehuwden hadden al jong ook kinderen (vaak misbruikt door o.a. meestergast) Er is povere bewoning, geen comfort: met meerdere kinderen op 1 kamer, geen toilet in de buurt maar wel een emmer.. Aandacht dus voor sociaal- maatschappelijke en familiale problemen.

Wat zal de job van het meisje zijn?(verwijst naar de titel)

Stenen dragen / maken in een steenoven

Naar welk specifiek sociaal probleem wordt hier verwezen? Geef dit fragment antwoorden op de vragen van de lezer daaromtrent?

Het probleem van kinderarbeid. Veel verder dan het gegeven dat het zo altijd geweest is, komt de lezer niet als hij zich vragen stelt over het waarom.

Pieter Daens, Louis Paul Boon (Fragment 7)

Dit fragment speelt zich af net na de verkiezing met algemeen meervoudig stemrecht.(plicht).

Wat gebeurt er precies?

Druk op kiezers, fraude bij het tellen

(ballotering: vroeger werd met een balletje gestemd - een herkiezing)

Welke rol van de (kerkelijke en niet-kerkelijke) overheid wordt hier belicht?

Hof komt tussen bij bisschop om Daens te straffen (geen mis meer)

Het Gezin van Paemel, Cyriel Buysse. Derde bedrijf. (Fragment 8)

Welke problemen kent het Gezin van Paemel?

Romanie is op't kasteel misbruikt en bedreigd (haar ouders zouden het boerderijtje moeten verlaten), is zwanger en is er haar job verloren. Moeder Van Paemel is ziek.

De twee zonen zijn door de vader op straat gezet.

Hoe werd het “ probleem Romanie “ opgelost door 't kasteel?

Geld toestoppen, de schuld op een stalknecht steken, een huwelijk arrangeren, aan de deur zetten

Van een pastoor op bezoek wordt hulp verwacht. Hoe “ helpt” hij ?

Hij gebruikt gemeenplaatsen en schuift de verantwoordelijkheid voor wat met de dochter gebeurd is, enkel in haar schoenen, gaat ervan uit dat de familie van de baron geen schuld kan treffen.

Men noemt boer van Paemel een tragische figuur. Hoe zie je dat hier ?

Beschuldigt zijn eigen dochter Romanie, laat zich door het systeem doen (pastoor, kasteel), steunt zijn dochter Cordula in haar kritiek niet en wijst dus zo alle mogelijke hoop op verbetering af (die ook zijn socialistische zonen hadden willen brengen). Vicieuze cirkel dus: de grootste tragiek zit in een identieke begin- en eindsituatie van het toneelstuk- vader van Paemel heeft geen zicht op enige verbetering van zijn situatie.

Hoe interpreteer je zijn uitspraak “Z'hee precies wa da ze verdient” ?

Van Paemel aanvaardt de idee dat een vrouw misbruik uitlokt.

Men zegt nogal eens dat Buysse alle lagen van de bevolking schetst. Kan je dat in dit fragment bewijzen?

Ja, zowel de pastoor als de simpele boer komt zeer aanvaardbaar over.

De pastoor gebruikt een aantal clichés die moeten bewijzen hoever hij van de gewone man verwijderd is en hoezeer hij aansluit bij de macht (de baron) de boer gebruikt een zeer eenvoudig taaltje (dialect) dat zijn primitief denken gestalte geeft.